Befolkningsutviklingen

Helge Brunborg og Marianne Tønnessen

Den sterke befolkningsveksten fortsatte også i 2012, noe som først og fremst skyldes rekordhøy nettoinnvandring. Innvandringen har i stor grad kompensert for små fødselskull fra 1980-tallet. Sammenlignet med andre europeiske land har Norge både høy fruktbarhet og høy innvandring – men ikke spesielt høy levealder. Dette gjør at aldringen av befolkningen i Norge vil bli svakere enn i Europa ellers. Befolkningsframskrivningene publisert i juni 2012 traff folketallet per 1.1.2013 svært godt, men både innvandringen og utvandringen ble noe lavere enn antatt.

Befolkningsveksten i Norge var på 1,31 prosent i 2012. Bare to ganger siden 1900 har den prosentvise veksten vært høyere. Det var i 2011 (1,33 prosent) og i 1920 (1,41 prosent) (figur 1).

Også i internasjonal sammenheng er den norske befolkningsveksten relativt høy. FN anslår at den globale befolkningsveksten er på drøyt 1,1 prosent årlig. Land som Bangladesh, Kina og Brasil har nå alle en årlig befolkningsvekst som er lavere enn Norges 1,3 prosent (FNs World Population Prospects 2010).

Sammenlignet med andre land i Europa er Norge i veksttoppen (figur 2), bare forbigått av Kypros, Luxembourg og Tyrkia. Befolkningsveksten i EU samlet var på 0,3 prosent i 2011. En del land, særlig i Øst-Europa, har nedgang i folketallet. Også Portugal og Hellas har nå synkende folketall.

For noen av de østeuropeiske landene har befolkningsnedgangen vart i flere tiår. Siden 2000 har Russland og Ukraina fått redusert sine folketall med nærmere fire millioner hver. Prosentvis har nedgangen vært størst i Latvia og Litauen. Der gikk folketallet ned med mer enn 14 prosent fra 2000 til 2011. Norge hadde en økning på 11 prosent i den samme perioden.

Veksten i Norge skyldes både at det fødes flere enn det dør, og at nettoinnvandringen har økt kraftig siden 2005 (figur 3). I fjor sto nettoinnvandringen for 72 prosent av befolkningsveksten.

Litt lavere fruktbarhet

Det ble født 60 300 barn i Norge i fjor, mens 42 000 personer døde, noe som gir et fødselsoverskudd på 18 300. Fruktbarheten i Norge er fortsatt relativt høy i europeisk sammenheng, selv om antall barn per kvinne (samlet fruktbarhetstall, SFT, se egen boks) sank fra 1,88 i 2011 til 1,85 i 2012.

Helge Brunborg er forsker ved Gruppe for demografi og levekår (hbr@ssb.no)

Marianne Tønnessen er seniorrådgiver ved Gruppe for demografi og levekår (mto@ssb.no)

Figur 1. **Årlig befolkningsvekst i Norge, 1890-2012. Prosent**

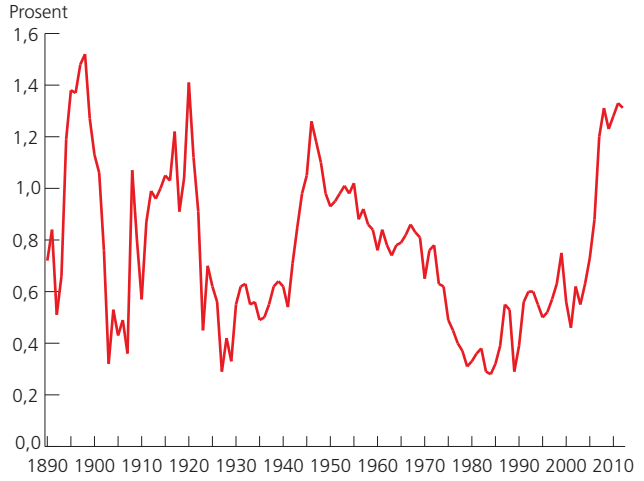

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. **Befolkningsvekst i europeiske land, 2011. Prosent**

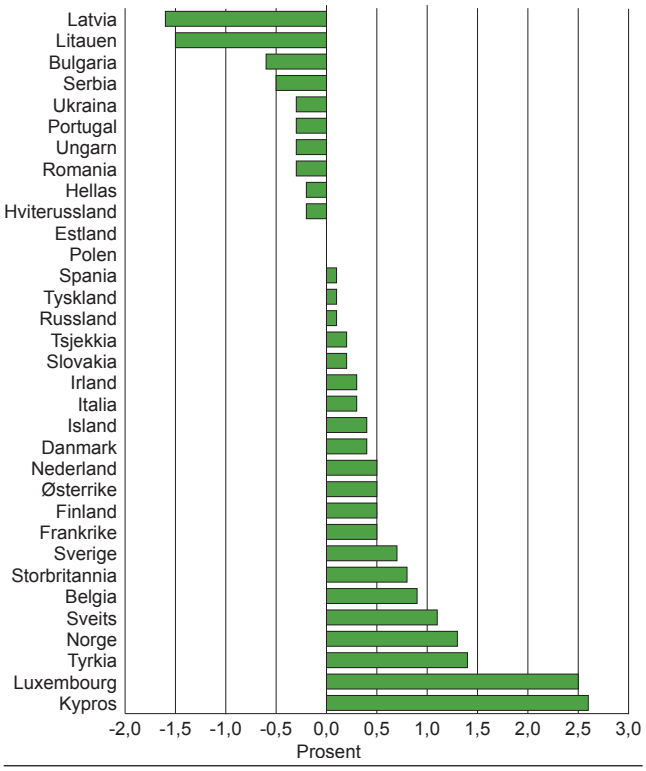

Kilde: Eurostat. Enkelte av tallene er foreløpige.

Figur 3. **Årlig befolkningsvekst, fordelt på fødselsoverskudd og nettoinnvandring. 1970-2012**

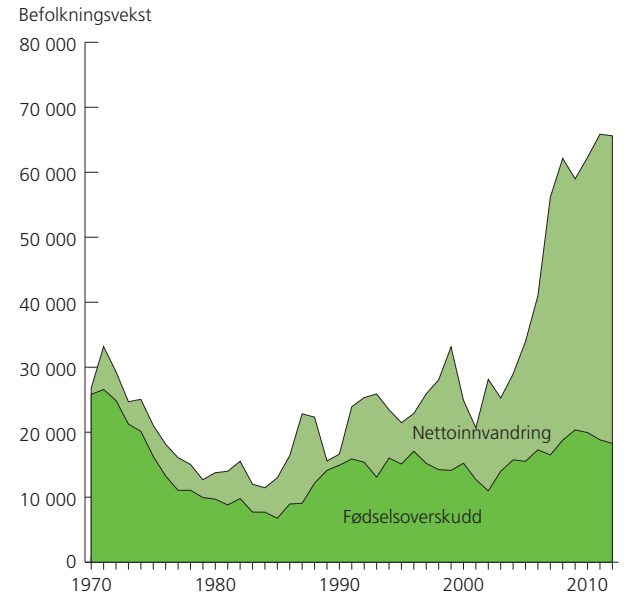

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Gjennomsnittlig fruktbarhet i verden er nå nede i knapt 2,5 barn per kvinne. Særlig i Europa og i østasiatiske land som Japan, Sør-Korea og Kina er fruktbarheten lav. Men også mange andre land har fått lav fruktbarhet: Cuba, Iran, Singapore, Thailand, Vietnam og Brasil er noen av landene der SFT ifølge FNs anslag nå er på under 1,8 barn per kvinne – altså lavere enn i Norge.

Den fellesnordiske trenden med fallende fruktbarhet som vi har sett de siste par årene, fortsatte i 2012 for både Danmark, Finland og Norge. Men som figur 4 viser, gikk fruktbarheten litt opp i Sverige og Island.

Selv om SFT har gått litt opp og ned fra år til år, er det likevel begrenset hvor mye fruktbarheten i Norge har variert. Siden slutten av 1980-årene har SFT ligget mellom 1,75 og 2 barn per kvinne. Det ser også ut til at dagens unge norske kvinner ikke utsetter barnefødslene sine mye mer enn kvinnene gjorde for ti år siden. Gjennomsnittsalderen for fødende kvinner har bare økt svakt det siste tiåret, fra 30,1 år i 2003 til 30,4 år i 2012.

Som figur 5 viser, er det nå omtrent like vanlig for kvinner å få barn i alderen 30-34 år som i alderen 25-29 år. De siste årene har det dessuten blitt vanligere å få barn for 35-39-åringer enn for 20-24-åringer, mens 40-44-åringene har fått en litt høyere fruktbarhet enn 15-19-åringene.

Ser vi på kvinner som er blitt 45 år eller mer, altså kullene som ble født i 1967 eller tidligere, er også dette bildet preget av stabilitet (figur 6). Kvinner som har avsluttet sin fruktbare periode de siste ti-femten årene, fordeler seg ganske likt når det gjelder barnetall: To barn har vært desidert vanligst, og tre barn har vært nest vanligst. Andelen barnløse kvinner har bare økt

Figur 4. **Samlet fruktbarhetstall (SFT) i de nordiske landene. 1980–2012**

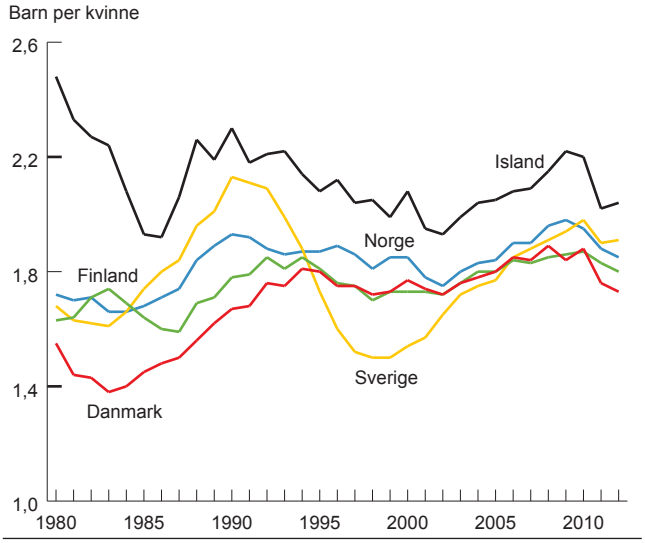

Kilde: Statistisk sentralbyrå og de nordiske lands statistikkbyråer.

Figur 5. **Levendefødte per 1000 kvinner for femårsgrupper. 1981-2012**

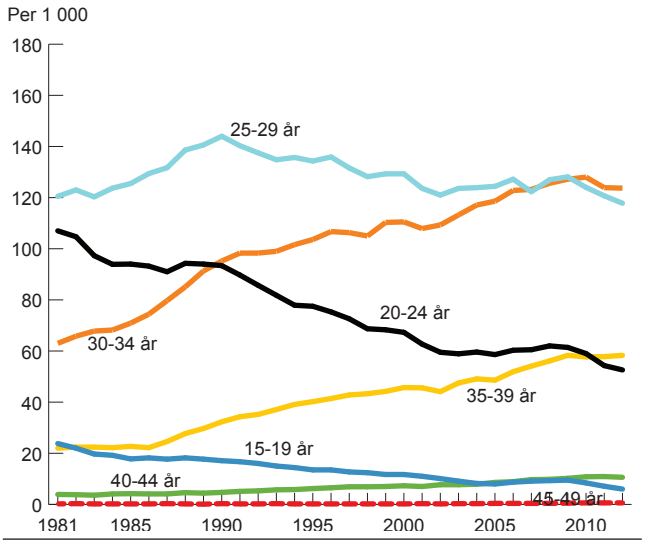

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. **Fordeling av kvinner etter hvor mange barn de har fått, for kvinnekohorter født 1935-1967**

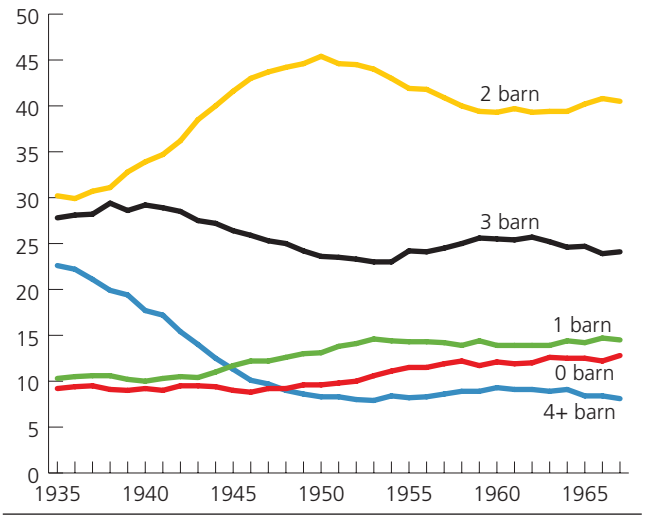

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. **Samlet fruktbarhetstall (SFT) i norske fylker. 1970 og 2012**

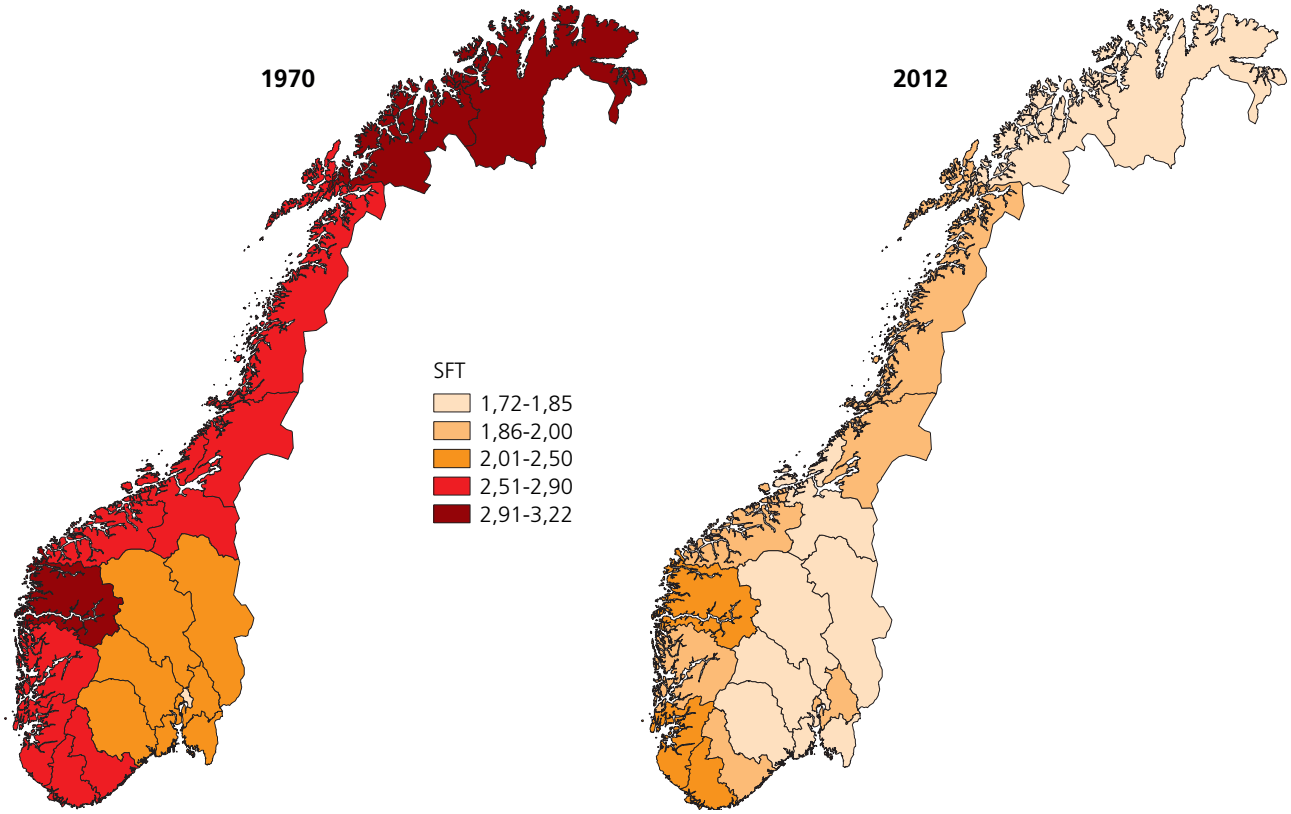

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

svakt. En liten oppgang i andel kvinner med tre barn for 1955-60-kohortene er blitt avløst av en liten nedgang.

Fruktbarheten i Norge varierer mellom landsdelene. Som kartet til høyre i figur 7 viser, går det en fruktbarhetsstripe langs sør- og vestkysten – fra Sørlandsporten til Smøla (i henholdsvis Aust-Agder og Møre og Romsdal). Også i Nord-Trøndelag og Nordland får kvinnene relativt mange barn. Østlandskvinnene får færrest barn (bortsett fra i Akershus).

At vestlandskvinner får flere barn enn østlandskvinner, er ikke noe nytt. Slik har det vært i mange tiår. Som de to kartene viser, var mønsteret slik for en drøy generasjon siden også. Men fruktbarhetsforskjellene mellom øst og vest har minket.

Nord-Norge har gått gjennom en stor fruktbarhetsendring siden 1970. Fra å være landsdelen med de høyeste barnetallene per kvinne, har våre nordligste fylker – særlig Troms og Finnmark – kommet ned mot et østnorsk fruktbarhetsnivå. I 1970 hadde Finnmark 3,2 barn per kvinne, og Troms og Nordland hadde litt under 3. Forskjellen mellom Finnmark og Oslo var på 1,4 barn. Nå er nesten hele denne forskjellen borte: I 2012 var SFT 1,8 i både Finnmark og Troms, mens den var 1,7 i Oslo.

Levealderen fortsetter å øke

Fra 2011 til 2012 økte forventet levealder ved fødselen med hele 0,4 år for menn (fra 79,00 til 79,42 år), mens den sank svakt for kvinner (fra 83,45 til 83,41 år), se figur 8. Det bør imidlertid ikke legges stor vekt på endringer fra år til år, som kan skyldes tilfeldigheter. Men endringene fra 2011 til 2012 er i samsvar med trenden de siste 25 år, med en kraftigere vekst i levealderen for menn enn for kvinner. Siden 2002 har levealderen økt med 3,0 år for menn og 1,9 år for kvinner, og med 2,4 år for begge kjønn under ett. Dette er en svært sterk vekst: nesten et kvart leveår hvert kalenderår.

Også for de fleste andre aldere har forventet gjenstående levealder økt de siste årene, men fra 2011 til 2012 gikk den litt ned for kvinner for en del aldere. Forskjellen mellom gjenstående levetid for 62-årige menn og kvinner har sunket med nesten ett år de siste ti år (fra 3,7 til 2,9 år), se figur 9.

Utviklingen av et kull fra fødsel til død kan beskrives ved hjelp av overlevelseskurver, som vist i figur 10. Kurvene gjelder her for et hypotetisk kull, som følger dødelighetsmønsteret observert i henholdsvis 2000 (tynne streker) og 2012 (tykke streker) fra vuggen til graven. Som i de siste to hundre år beveger kurvene seg til høyre, noe som kalles for rektangularisering av dødelighetsmønsteret. Dette betyr at stadig flere overlever til høy alder. Deretter blir kullenes størrelse raskt redusert på grunn av raskt økende dødelighet. Fra 2000 til 2012 var det betydelige endringer. For eksempel vil halvparten av mennene overleve til 82 år og halvparten av kvinnene til 86 år (median levealder), i følge dødelighetsmønsteret i 2012. I følge 2000-mønsteret vil

Figur 8. **Forventet levealder ved fødselen. 1950-2012**

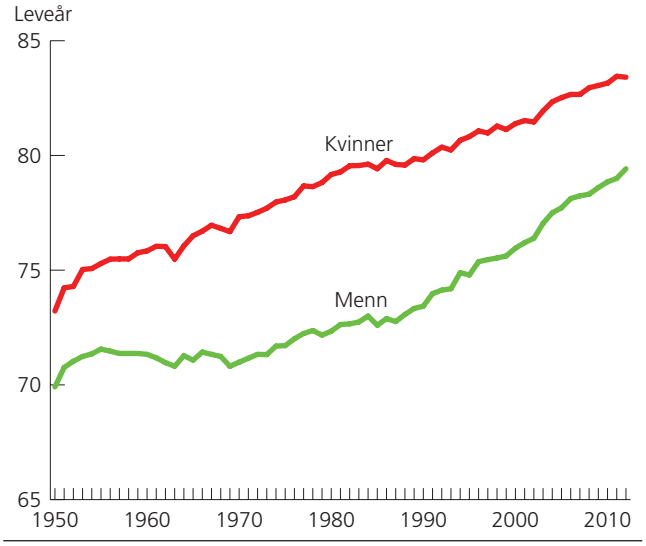

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 9. **Forskjell mellom kvinners og menns gjenstående levealder ved fødselen og ved 62 år. 1950-2012**

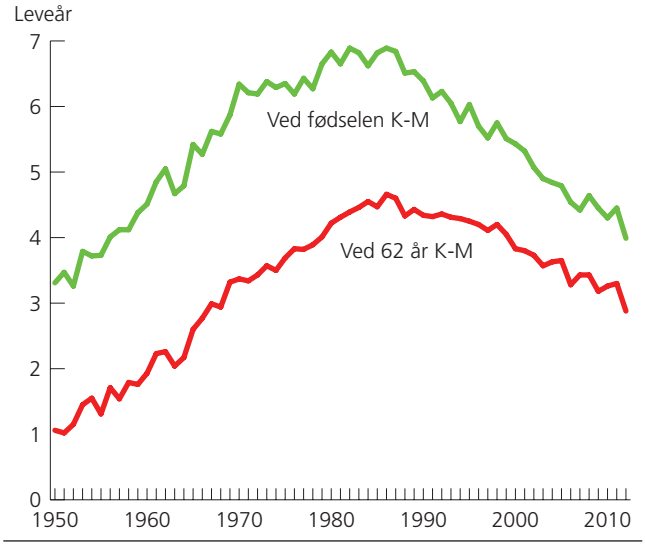

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 10. **Overlevelseskurver for kvinner og menn. 2000 og 2012**

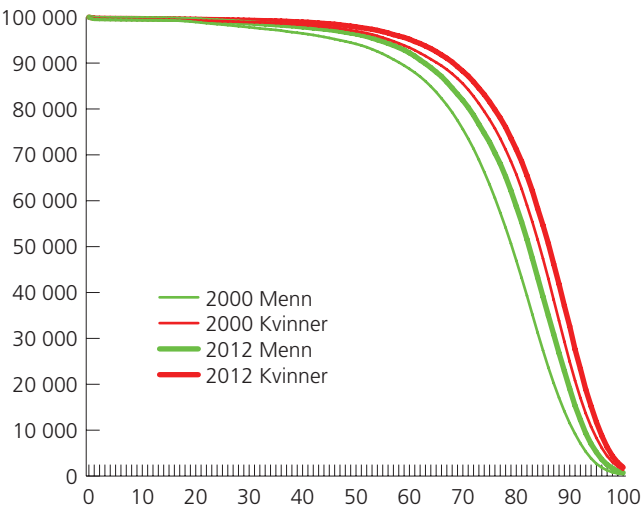

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11. **Forventet levealder ved fødselen for menn i utvalgte fylker. 1971-75 til 2006-2010**

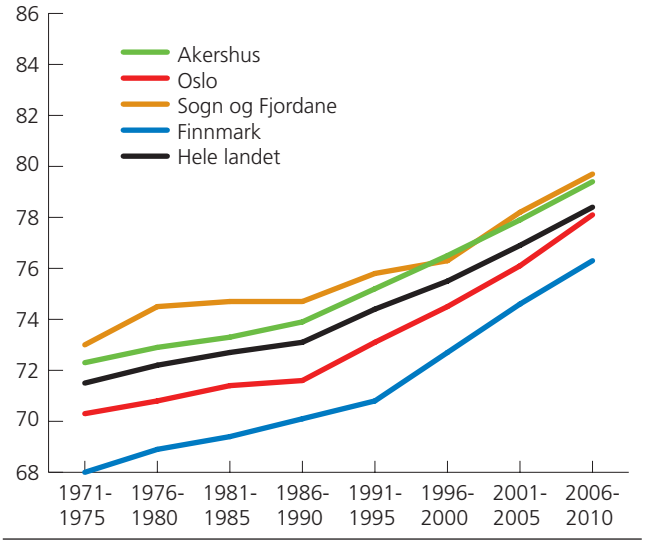

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 12. **Forventet levealder ved fødselen for kvinner i utvalgte fylker. 1971-75 til 2006-2010**

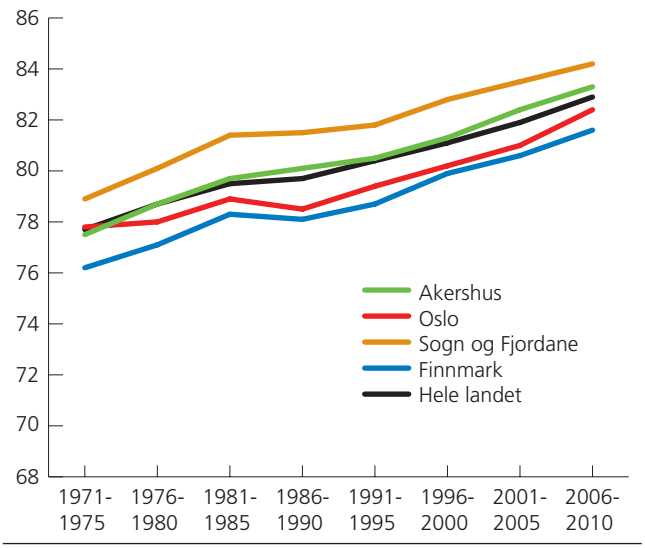

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 13. **Forventet levealder ved fødselen i 2011 for noen land**

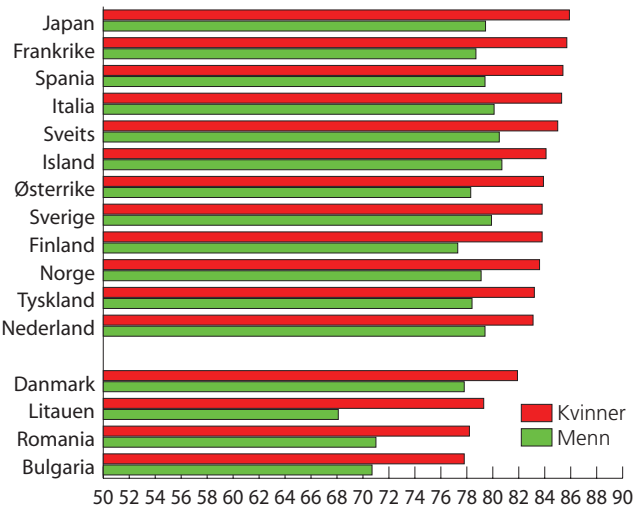

Kilder: Eurostat og det japanske statistikkbyrået.

halvparten av mennene overleve til 79 år og halvparten av kvinnene til 84 år. Hele 19 prosent av mennene og 33 prosent av kvinnene vil overleve til 90 år i følge 2012-mønsteret.

Et interessant trekk ved levealdersutviklingen i Norge er de vedvarende regionale forskjellene. Dette gjelder blant annet for bydelene i Oslo og for fylkene, som vist i figur 11 og 12. Det er stort sett de samme fylkene som ligger på topp og bunn. Finnmarkinger har lenge levd betydelig kortere enn folk bosatt i andre fylker, mens sogninger stort sett har levd lengst. Menn i Finnmark har tatt litt innpå menn i resten av landet, men dette gjelder ikke for kvinner. På begynnelsen av 1970-tallet kunne menn i Finnmark forvente å leve 5 år kortere enn sogninger. Denne forskjellen var i 2006-2010 redusert til 3,4 år. For kvinner var forskjellen henholdsvis 2,7 og 2,6 år, det vil si ingen vesentlig innhenting. Regionale forskjeller i levealderen kommer trolig av mange faktorer, som forskjeller i næringsstruktur, livsstil, ernæring og røykevaner. Levealderen øker også med økt utdanning og inntekt (Folkehelseinstituttet 2003).

Sammenliknet med andre land er ikke Norge lenger i levealderstoppen slik som fram til 1950-tallet. Spesielt er det kvinnene som har sakket akterut. I 2011 var det i Europa åtte land hvor kvinnene og seks land hvor mennene kunne forvente å leve lenger enn de norske. Det er fortsatt japanske kvinner som har høyest levealder i verden, med 85,9 år i 2011.[1] Japanske kvinners forsprang er imidlertid ikke så stort som tidligere. De kan nå (2011) forvente å leve bare 0,2 år lenger enn franske kvinner, mot 1,4 år lenger i 2009. Figur 13 viser også noen utvalgte land i Europa med særlig lav levealder. Lavest i EU ligger Bulgaria og Romania med en levealder for kvinner på rundt 78 og for menn på rundt 71 år. Litauen er typisk for en del østeuropeiske land der mennene lever betydelig kortere enn kvinnene, så mye som 10-12 år. Den viktigste årsaken til at danske kvinner lever så mye kortere enn andre nordiske kvinner antas å være høyere forbruk av tobakk og alkohol (Juel 2008).

Migrasjon: Færre inn, færre ut

Innvandringen til Norge er fortsatt høy, men den gikk litt ned fra 2011 til 2012. I 2012 innvandret 78 570 personer til Norge, se figur 14. Den registrerte utvandringen var på 31 230 personer. Det er også litt færre enn i 2011. Dette gir en nettoinnvandring på 47 340, som er ny rekord – drøyt 300 høyere enn i 2011.

Fortsatt er det flest polske statsborgere som innvandrer til Norge, se figur 15. 15 prosent av dem som innvandret i 2012 var polske statsborgere, mens 8 prosent var litauiske, 7 prosent var svensker og 5 prosent var somaliske statsborgere. Fra 2011 til 2012 økte innvandringen av statsborgere fra afrikanske land – særlig fra Somalia og Eritrea – mens innvandringen av irakiske statsborgere fortsatte å gå ned.

Figur 14. **Inn- og utvandring. 1960-2012**

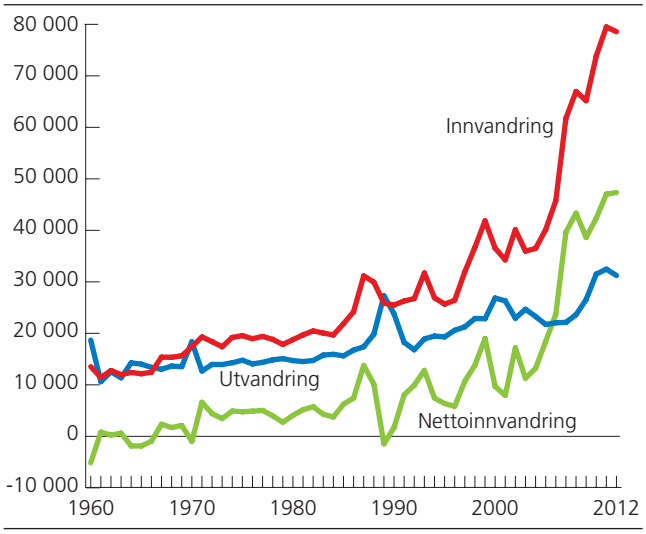

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 15. **Innvandring av statsborgere fra utvalgte land. 2007-2012**

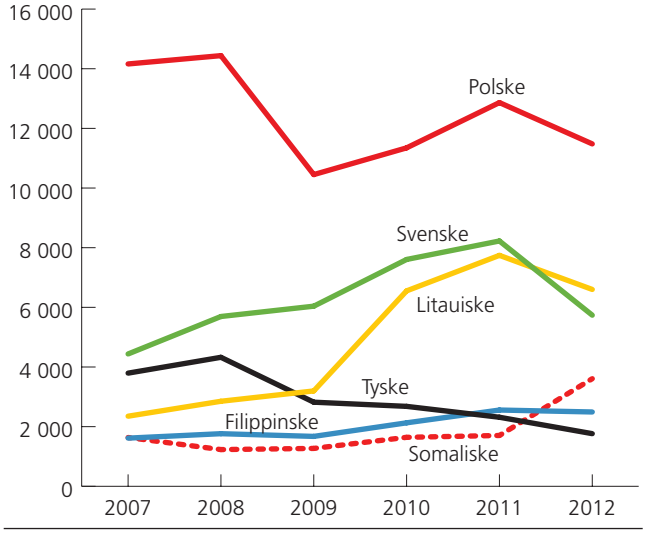

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Rundt halvparten av innvandringen til Norge siden 2007 har vært arbeidsinnvandring, og de største gruppene har kommet fra Polen, Sverige og Litauen. Fra 2011 til 2012 sank innvandringen av statsborgere fra alle disse tre landene. Det kan derfor være grunn til å tro at arbeidsinnvandringen gikk ned i 2012. Når tall for innvandringsgrunner blir publisert senere i år, kan vi si noe sikrere om dette.

Utvandringen er generelt høyest for vesteuropeere, og lavest for personer fra land utenfor Europa. Svenske statsborgere utgjorde 15 prosent av utvandrerne i 2012, mens de polske statsborgerne bare utgjorde 7 prosent. Under 1 prosent av alle utvandrerne var somaliske statsborgere. Registreringen av utvandringen er

[1] For første gang på 26 år ble Japan i 2011 passert av et annet «land», Hong Kong, der kvinnene kunne forvente å leve i 85,9 år. I følge det japanske Ministry of Health, Labor and Welfare skyldes dette tsunamien i mars 2011. Japans levealderstopp var i 2009 da forventet levealder var 79,59 år for menn og 86,44 år for kvinner. I 2010 var tallene litt lavere, henholdsvis 79,55 og 86,30 år, mens levealderen sank betydelig i 2011, til 79,44 for menn og 85,90 år for kvinner.

Figur 16. **Inn- og utvandring av svenske statsborgere. 1970-2012**

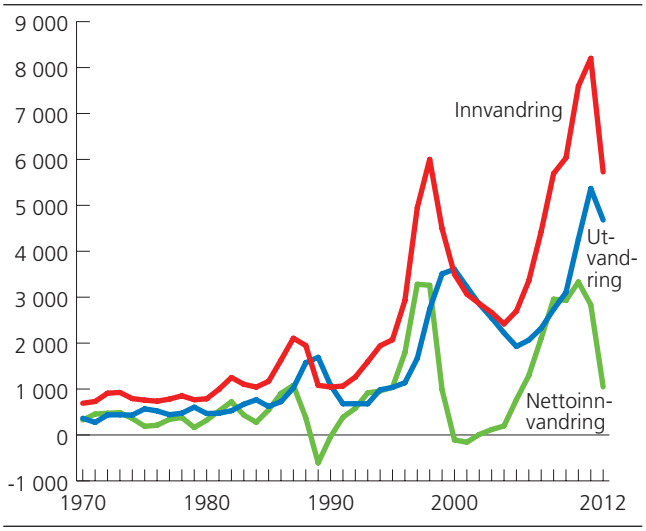

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

imidlertid klart svakere enn registreringen av innvandring, fødsler og dødsfall.

Nedgangen i innvandringen til Norge i 2012 skyldes blant annet at det kom atskillig færre svenske statsborgere hit, hele 2 500 færre, som vist i figur 16, mens innvandringen i alt gikk ned med nesten 1 000. Den samlede nettoinnvandringen økte svakt (med 300), men sank med hele 1 800 for svensker. Det er uklart hvorfor det har skjedd så store endringer i den svenske migrasjonen til og fra Norge, men økonomisk vekst i Sverige sammen med en nedgang i arbeidsløsheten der kan ha spilt en rolle (SSB 2013 og SCB 2013). Det har også vært endringer i reglene for registrering av svensker som arbeider i Norge, og dette kan ha påvirket endringene fra 2011 til 2012.

Innvandringen av svensker er særlig konsentrert om Oslo, som de siste årene har mottatt over halvparten av de svenske statsborgerne som flyttet til Norge. Endringene for Oslo forklarer hele nedgangen av svensk innvandring fra 2011 til 2012 (i alt 1 900). Til Oslo gikk den samlede innvandringen ned med 2 100, etter å ha økt fra 8 000 i 2001 til nesten 19 000 i 2011.

Nedgangen i innvandring fra 2011 til 2012 hadde et klart regionalt mønster: Den gikk ned i samtlige østlandsfylker (bortsett fra en liten oppgang for Telemark), med i alt 3 600, og økte i alle andre fylker (bortsett fra en liten nedgang i Aust-Agder og Hordaland), med i alt 2 600. Innvandringen gikk mest ned i Oslo og mest opp i Rogaland og Nordland. Dette har trolig sammenheng med arbeidsmarkedet i de ulike regionene, som vekst i verftsindustrien og fiskeoppdrett på Vestlandet og videre nordover langs kysten. I Oslo og på resten av Østlandet har blant annet finansnæringen hatt tilbakegang, noe som har gitt ringvirkninger til arbeidsmarkedet ellers.

Nettoinnvandringen hadde omtrent samme mønster, med en nedgang for Østlandet med 4 400 og en oppgang for resten av landet med 4 700.

Ved nyttår var det nær 600 000 innvandrere bosatt i Norge, og vel 120 000 norskfødte med innvandrerforeldre. Innvandrerne utgjør 12 prosent av befolkningen i Norge, mens de norskfødte med innvandrerforeldre utgjør 2 prosent. Selv om den årlige innvandringen av polske statsborgere har gått litt ned siden 2008, utgjør polakkene fortsatt den største gruppen av innvandrere som bor i Norge, fulgt av svensker, litauere, tyskere, somaliere og irakere.

Inn- og utvandringen i 2012, og særlig arbeidsinnvandringen, er fyldigere omtalt i *Økonomiske analyser* 1/2013 (side 53-55).

Regional befolkningsutvikling: sentraliseringen fortsetter

Befolkningsveksten i de minst sentrale kommunene (sentralitet 0 og 1) var litt svakere i 2012 enn i 2011, som vist i figur 17.[2] Dette skyldes at innvandringen var litt lavere i 2012 enn i 2011. Uten innvandringsoverskudd ville folketallet i disse kommunene ha gått ned med henholdsvis 1,0 og 0,4 prosent. De mest sentrale kommunene (sentralitet 2 og 3) vokste omtrent like raskt som i 2011. Men også disse kommunene ville vokst betydelig langsommere uten inn- og utvandring, med henholdsvis -0,1 og 0,7 prosent. Fortsatt vokser de aller mest sentrale kommune (sentralitet 3), som består av de seks landsdelssentrene og deres omegnskommuner, betydelig raskere enn de andre kommunene.

Innvandringen har de siste årene gått til så å si alle landets kommuner og har medført at langt færre har fått lavere folketall. Antall kommuner med befolkningsnedgang er halvert, fra over 200 til litt over 100, som vist i figur 18.

Innenlandske flyttinger, inn- og utvandring og en litt yngre befolkning i de mest sentrale kommunene, fører til at en stadig større andel av befolkningen bor i de mest sentrale kommunene. Sentraliseringen av befolkningens geografiske fordeling fortsatte i 2012, som i de foregående 30-40 år. 1. januar 2013 bodde 67,7 prosent av befolkningen i de mest sentrale kommunene, mot 67,5 prosent i 2012 og 64,6 prosent i 2000, se figur 19. Etter 1980 var den årlige endringen i dette sentralitetsmålet på topp i 2007 (med 0,32 prosentpoeng), og har siden avtatt litt (til 0,23 prosentpoeng i 2012). Sentraliseringen fortsetter altså, om enn i en litt langsommere takt enn i årene 2004-2008. Årsaken til den litt dempede sentraliseringen er at det foregår netto innvandring til praktisk talt alle landets kommuner. I 2012 hadde de minst sentrale kommunene (sentralitet 0) 11 prosent av den samlede nettoinnvandringen, mot 9 prosent av folketallet. Men likevel flytter majoriteten av innvandrerne til de mest sentrale kommunene. Dette

[2] For en forklaring av sentralitetsbegrepet se tekstboksen.

Figur 17. **Årlig befolkningsvekst etter kommunenes sentralitet. 1980-2012. Prosent**

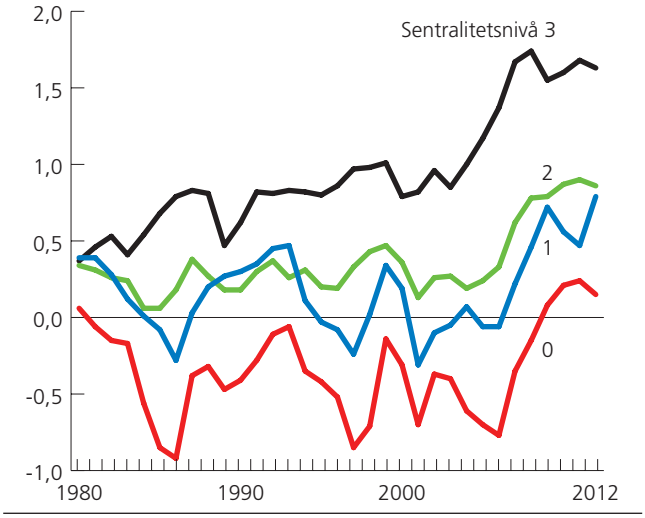

[1] For definisjon av sentraliltet, se tekstboks.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 18. **Antall kommuner med vekst eller nedgang i folketallet. 1980-2012**

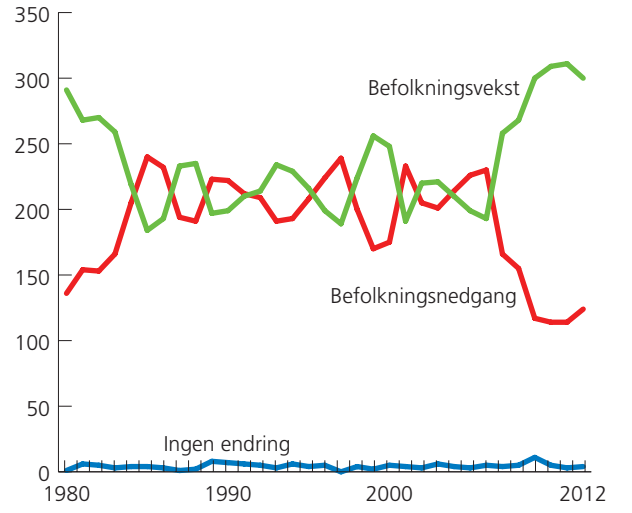

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 19. **Andel av folkemengden i mest sentrale og mindre sentrale kommuner. 1980-2013**

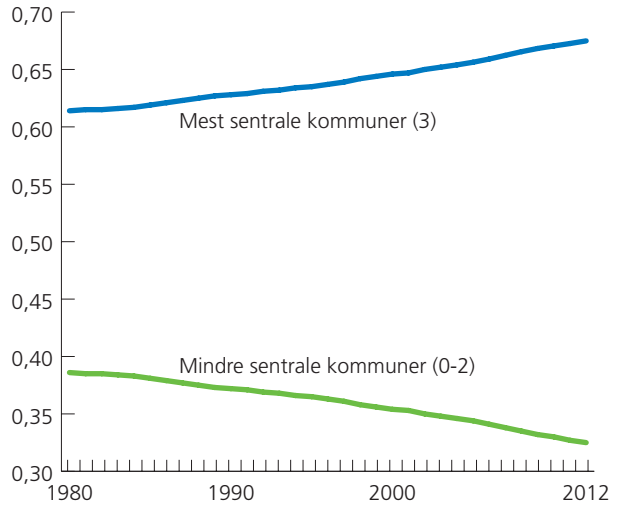

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

blir forsterket ved at et betydelig antall innvandrere videreflytter til sentrale strøk etter noen år.

Aldersstruktur og innvandring

Befolkningens aldersfordeling er ujevn på grunn av variasjoner i fødselstallene og inn- og utvandring, som vist i figur 20. For eksempel var det i 2012 flest 42-åringer (76 000) og færrest 60-åringer (56 000) i de mest yrkesaktive aldrene (20-60 år). Innvandring har gitt et betydelig tilskudd til befolkningen for aldere under 60 år. Dette kommer av at arbeids- og annen innvandring til Norge først skjøt fart på 1970-tallet og at de fleste som innvandrer er ganske unge. De siste årene har om lag 2/3 av de som flyttet hit fra utlandet vært i aldrene 19-42 år. Før 1970 var det netto utvandring fra landet. Figur 20 viser at innvandringens betydning for aldersstrukturen er spesielt stor for aldrene 25-36 år. Figuren viser også at innvandrere har fått en god del barn i Norge (de nest mørkeste fargene). Ni prosent av barn under 10 år er født i Norge av innvandrerforeldre.

Under fødselsboomen i 1946, rett etter den 2. verdenskrig, ble det født 70 727 barn i Norge. Dette er det hittil største fødselskullet i norsk historie og vil trolig fortsette å være det i mange år framover. Fødselstallet fikk en ny topp i 1969 med 67 746, men falt siden raskt på grunn av det som ofte kalles for kvinnerevolusjonen (økende utdanning og yrkesdeltaking for kvinner samtidig med at det kom effektive moderne prevensjonsmetoder). Bunnen ble nådd i 1983 med litt under 50 000 fødte. Deretter økte det igjen og har siden 1989 ligget rundt 60 000. Fødselstallet i Norge har altså vært i nærheten av 60 000 i over 100 år, med unntak av to perioder, 1924-1944 og 1974-1989. Disse variasjonene har hatt betydelige demografiske og økonomiske konsekvenser.

Det lave fødselstallet på 1970- og 1980-tallet medførte at det etter hvert ble relativt få i en del yrkesaktive aldere, med konsekvenser for arbeidskrafttilgangen. De små kullenes innmarsj i arbeidsmarkedet på 2000-tallet

Figur 20. **Befolkningspyramide for Norge per 1.1.2012 etter innvandrerkategori**

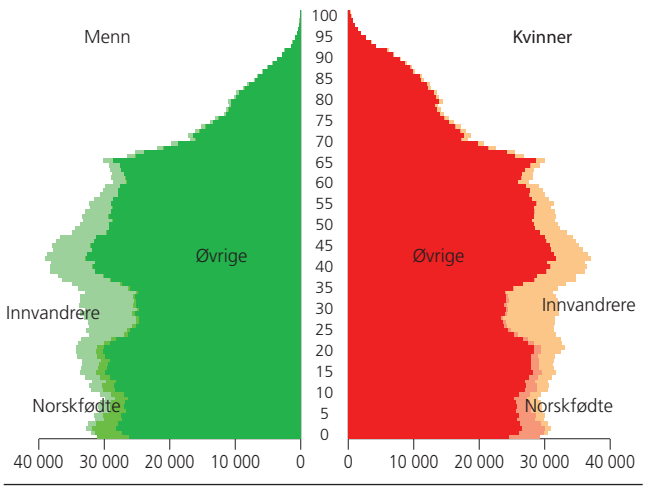

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 21. **Folkemengde og innvandrere etter alder per 1.1.2012, samt fødte i årene 1902-2011**

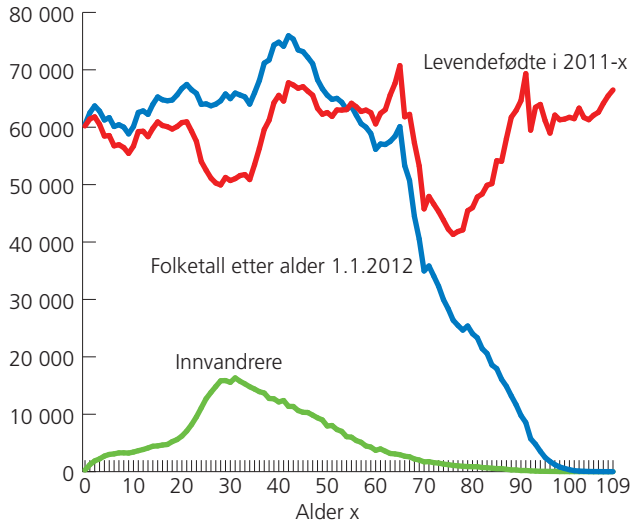

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

falt sammen med utvidelsen av EU i 2004 og 2007. Mangelen på norskfødte unge arbeidstakere ble dermed kompensert av innvandringen av unge arbeidstakere fra utlandet, særlig fra østlige EU-land, se figur 21. Den røde grafen viser fødselstallet x år før 1.1.2012. Den blå grafen viser dagens befolkningsstruktur. Forskjellen mellom de to grafene skyldes for unge aldere særlig inn- og utvandring og for høyere aldere særlig dødelighet. Innvandringen har vært særlig stor i de aldere der de norske fødselskullene var minst. For aldrene 25-36 år, som ble født i årene 1975-1986, utgjør innvandrere over 20 prosent av folketallet. Den nederste grønne grafen viser fordelingen av innvandrere etter alder per 1.1.2012, med en topp rundt tretti år. Innvandringen ser altså ut til å ha tilført landet arbeidskraft i de årskull hvor det var født færrest i Norge.

1946-kullet utgjorde den største ettårige aldersgruppen i Norges befolkning helt til det nest største kullet etter krigen ble født i 1969. 1969-kullet har utgjort den største aldersgruppen i alle år siden, godt hjulpet av innvandring. Det ble litt mindre de første to årene på grunn av barnedødelighet, men har deretter bare økt og økt og er nå, i 43-årsalderen, vokst til 76 351 per 1.1.2013. Siden fødselen har det økt med 8 600, som er nesten 13 prosent av den opprinnelige størrelsen. Uten inn- og utvandring ville det ha minket med 3-4 prosent på grunn av dødsfall. Dette kullet vil være størst helt til det fyller 48 år i 2018. Deretter blir det utkonkurrert av 1990-kullet, i følge hovedalternativet i vår befolkningsframskrivning, MMMM.

Norges befolkning er ung i Europa

Kombinasjonen av relativt høy innvandring, moderat høy levealder og ikke minst en relativt høy fruktbarhet gjør at befolkningen i Norge er forholdsvis ung i europeisk sammenheng. Medianalderen i Norge var 38,8 år i 2012. Det betyr at halvparten av innbyggerne var yngre enn 38,8 år, mens den andre halvparten var eldre. Den norske medianalderen var 2,7 år lavere enn

Figur 22. **Andel av kommunenes innbyggere som er 60 år eller eldre, prosent. 2013**

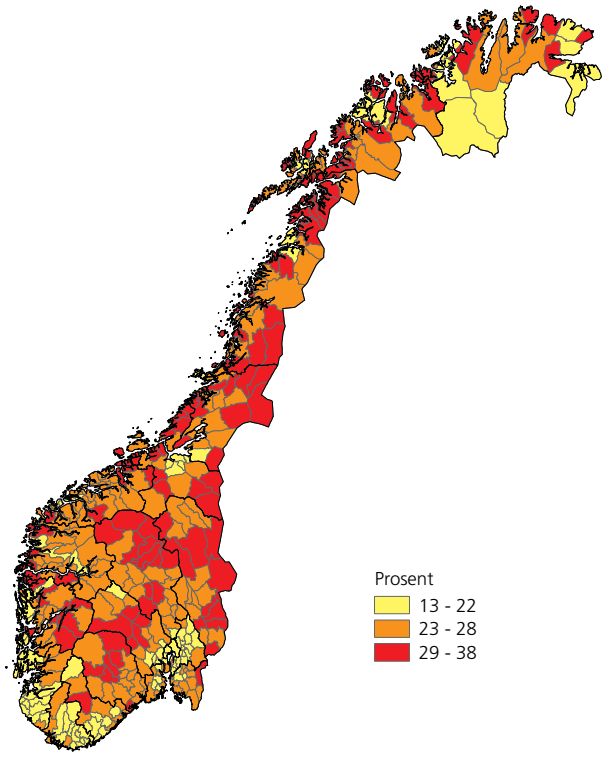

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

medianen i EU, og mer enn seks år lavere enn i Europas «eldste» land, Tyskland, der den var 45 år i 2012, ifølge tall fra Eurostat.

I framtiden er det forventet at befolkningen i alle verdens land blir eldre, og at det særlig vil bli mange gamle i Europa og Øst-Asia. Ifølge beregninger fra FN (Wall chart on Population Ageing and Development 2012) vil andelen av verdens befolkning som er 60 år eller mer dobles fra 11 prosent i 2012 til 22 prosent i 2050. I noen land vil andelen eldre bli langt høyere: FN anslår at 40 prosent av befolkningen i Japan og Portugal vil være 60 år eller mer i 2050. Også i Kina, Sør-Korea og i de fleste europeiske land vil mer enn hver tredje innbygger i 2050 ha opplevd sin egen 60-årsdag. Men ikke i Norge. Sammen med Irland og Island vil Norge har Europas yngste befolkning i 2050: «Bare» 29 prosent av innbyggerne vil være 60 år eller mer, ifølge FN. Det er riktignok en klar økning fra dagens 22 prosent, men altså en langt svakere aldring enn generelt i Europa.

Aldringen i Norge fordeler seg ulikt mellom by og land. Figur 22 viser hvor stor andel av kommunenes innbyggere som var 60 år eller eldre 1. januar i år. Lys gul farge indikerer en relativt ung befolkning, mens de mørkerøde kommunene har mange i aldergruppen 60 pluss.

Det er særlig i og rundt de store byene at befolkningen er ung. Spesielt i kommunene rundt Stavanger er det svært få eldre: I Gjesdal er bare 13 prosent av innbyggerne 60 eller mer, mens både Rennesøy, Sola, Sandnes og Klepp ligger på mellom 15 og 16 prosent.

Hvordan traff framskrivningene?

De befolkningsframskrivninger som ble publisert i juni 2012 traff folketallet per 1.1.2013 svært godt: Folketilveksten ble på 65 405, mens vi hadde framskrevet en vekst på 65 760 i hovedalternativet (MMMM), altså bare ca 350 for høyt (det vil si 0,7 prosent). Folketallet sist nyttår ble på 5 051 275, vi hadde framskrevet det til 5 051 630.

Denne høye treffsikkerheten skyldes imidlertid sammenfall av flere faktorer:

- Det ble født ca 1 900 færre enn vi framskrev, fordi fruktbarheten ble litt lavere enn forutsatt i alle alternativer, se figur 23.
- Det døde ca 500 flere enn vi framskrev, trolig fordi levealderen ikke økte som forutsatt for kvinner. På den annen side økte den noe mer enn forutsatt for menn i alle alternativer, se figur 24.
- Innvandringen ble omtrent 1 250 lavere enn antatt i mellomalternativet[1].
- Utvandringen ble omtrent 3 400 lavere enn antatt i mellomalternativet[1].

Fødselsoverskuddet ble altså 2 400 lavere enn vi hadde beregnet, mens nettoinnvandringen ble om lag 2 100 høyere enn beregnet i hovedalternativet MMMM (se figur 25).

Regionalt var avvikene størst for Oslo (vi framskrev ca 3000 for høyt) og Bærum (ca 1070 for lavt). Dette utgjør likevel under 1 prosent av Bærums folketall og under ½ prosent av Oslos folketall. Det største avviket i prosent var for Røst og Bykle (vi var henholdsvis 6,7 og 5,8 prosent for høyt), og Verran (5,7 prosent for lavt). I 310 av kommunene var avviket mellom framskrevet og faktisk folketall på under 1 prosent. Vi traff midt i blinken i 4 kommuner (Ørland, Os i Hedmark, Måsøy og Rømskog). For 11 kommuner, blant dem Halden, bommet vi med kun 1 person. Vi må imidlertid innrømme at de svært treffsikre resultatene for disse 15 kommunene nok skyldes mer tilfeldigheter enn ekstremt gode framskrivningsmodeller og forutsetninger.

Figur 23. **Observert og framskrevet samlet fruktbarhetstall. 2000-2025**

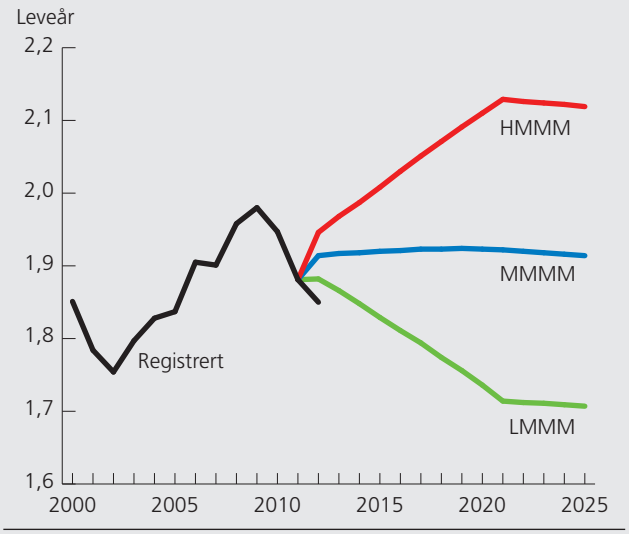

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 24. **Observert og framskrevet forventet levealder ved fødselen. 2000-2020**

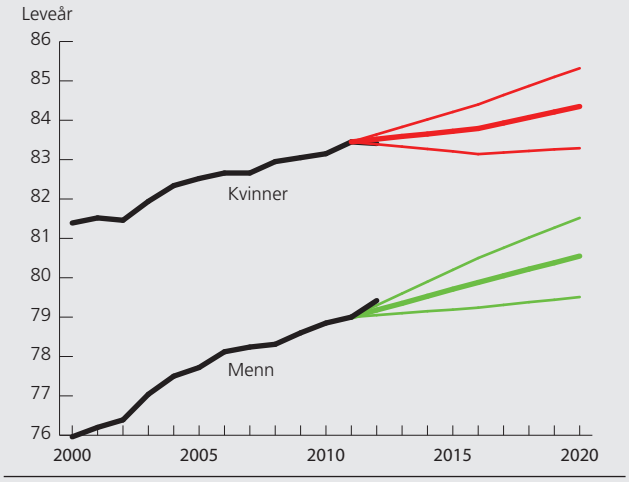

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 25. **Observert og framskrevet nettoinnvandring. 2000-2020**

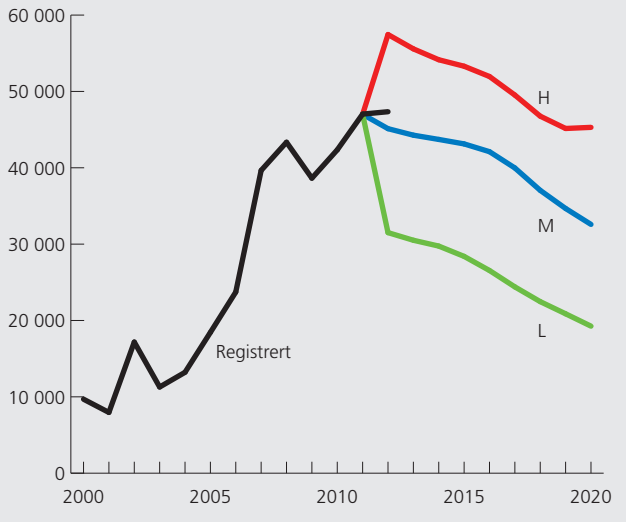

Kilde: Statistisk sentralbyrå

[1] I framskrivingene ser vi på endringer fra begynnelsen til slutten av et kalenderår, så personer som flytter både inn og ut av landet i samme år er ikke med i framskrivingstallene for inn- og utvandring. Derfor er disse inn- og utvandringstallene litt lavere enn tallene i SSBs befolkningsstatistikk. Tallene for nettoinnvandring er derimot sammenlignbare.

Distriktskommuner og mange innlandskommuner har en betydelig høyere andel eldre: I Ibestad i Troms, Leka i Nord-Trøndelag, Beiarn i Nordland og Rendalen i Hedmark er mer enn 35 prosent av innbyggerne 60 år eller eldre. Noen unntak finner vi i Finnmark, der mange kommuner har en lav andel innbyggere over 60 år. Det kan delvis henge sammen med at Finnmark har en lavere levealder enn andre fylker.

Begreper og forklaringer

Befolkningsframskriving er anslag for framtidig utvikling av folkemengden. I Norge utarbeider SSB framskrivinger av folkemengden fordelt på alder og kjønn fram til 2100. Framskrivningene kommer i flere alternativer, de mest brukte er mellomalternativet (MMMM), også kalt hovedalternativet, samt høyalternativet (HHMH) og lavalternativet (LLML). De fire bokstavene i parentes indikerer om vi forutsetter middels, høy eller lavt nivå for henholdsvis fruktbarhet, dødelighet, innenlandsk flytting og innvandring.

Bosatte omfatter personer som er registrert som bosatt i folkeregisteret, det vil si personer som bor her fast eller som har til hensikt å ha fast bosted i Norge i minst et halvt år og som har gyldig oppholdstillatelse. Det er summen av bosatte som utgjør folkemengden i Norge. Nordiske borgere har automatisk gyldig oppholdstillatelse. Det samme gjelder for andre borgere av EU-land. Det er imidlertid mange som arbeider i Norge som ikke kommer med i statistikken, blant annet personer på korttidskontrakter. Det oppholder seg også en del personer i Norge uten tillatelse; de regnes heller ikke som bosatte. På den annen side inkluderer statistikken en del personer som har flyttet til utlandet uten at dette er registrert.

Kohort er en gruppe personer (et kull) som har opplevd noe i samme periode, som å bli født, gifte seg eller studere. Begrepet brukes mest om fødselskohorter.

Forventet levealder er det antall år en person i en gitt alder kan forventes å leve under gjeldende dødelighetsforhold i en periode (tverrsnitt), som regel ett kalenderår. Dette er et hypotetisk mål, ofte kalt for periodelevealderen. Forventet levealder beregnes i en dødelighetstabell fra de aldersavhengige dødssannsynlighetene for et gitt år for hvert kjønn og for ulike alderstrinn. Det er vanligst å publisere denne for alder 0, det vil si forventet levealder ved fødselen, som vist i figur 8. Den kan imidlertid også beregnes for andre aldere og gir da den forventede gjenstående levetiden. Den faktiske levealderen for en kohort kan vi imidlertid først få vite når det ikke er noen flere gjenlevende i kohorten, altså etter over hundre år. På grunn av dødelighetsnedgangen, som har vart i om lag to hundre år, er forventet levealder for kohorter systematisk høyere enn for perioder.

Innvandring er flyttinger til Norge i løpet av en periode, uavhengig av innflytternes fødeland og statsborgerskap. For eksempel inkluderer innvandringen til Norge i løpet av et kalenderår 8-10 000 norske statsborgere, mange av dem født i Norge og uten innvandrerbakgrunn.

Nettoinnvandring, også kalt innvandringsoverskudd, er forskjellen mellom antallet personer som flytter inn og ut av landet.

Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og som har innvandret til Norge.

Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge og har to foreldre som er innvandrere.

Innvandringsgrunn er grunn til første innvandring, slik grunnen framkommer i utlendingsforvaltningens registre, og slik den ellers kan avledes fra ulike relevante variabler, se www.ssb.no/innvgrunn/. De viktigste innvandringsgrunnene som blir registrert er arbeid, familie, flukt og utdanning.

Samlet fruktbarhetstall (SFT) beregnes som summen av ettårige aldersavhengige fødselsrater for kvinner 15-49 år i et kalenderår. Dette kan tolkes som antall barn hver kvinne i gjennomsnitt vil føde under forutsetning av at fruktbarhetsmønstret i perioden varer ved, og at dødsfall ikke forekommer. For at det ikke skal bli befolkningsnedgang på lang sikt, må SFT være større enn 2,06-2,07 (reproduksjonsnivået), når vi ser bort fra inn- og utvandring.

Sentralitet beskriver en kommunes geografiske beliggenhet i forhold til tettsteder av ulik størrelse. Det er fire hovednivåer for sentralitet, der 3 er det mest sentrale: En kommune har sentralitet 3 når den har funksjoner som et landsdelssenter eller dens befolkningstyngdepunkt ligger innenfor 75 minutters reisetid med personbil fra et landsdelssenter (90 minutter for Oslo). Sentralitet 2 betyr at kommunen omfatter et tettsted med minst 15 000 innbyggere eller ligger innenfor 60 minutters reisetid fra et slikt tettsteds sentrum. Sentralitet 1 vil si at kommunen omfatter et tettsted med et folketall mellom 5 000 og 15 000 eller ligger innenfor 45 minutters reisetid fra et slikt tettsteds sentrum. Kommuner som ikke oppfyller noen av disse kriteriene, får sentralitet 0. Dersom en kommune oppfyller kravene til sentralitet på flere nivåer, gjelder det høyeste av disse nivåene.

Referanser

Folkehelseinstituttet (2003): Bedre helse - større forskjeller: En analyse av hvordan inntekt, utdanning og husholdningsstørrelse har påvirket dødeligheten i befolkningen i periodene 1970-77, 1980-87 og 1990-97. Rapport 2003:1.

Juel, K. (2008): Life expectancy and mortality in Denmark compared to Sweden. What is the effect of smoking and alcohol? *Ugeskr. Læger Aug* 11;170(33):2423-7

Statistisk sentralbyrå (2013): *Økonomiske analyser* 1/2013, kapittel 4: Befolkning og arbeidsinnsats.

Datakilder

Statistisk sentralbyrå (SSB):

Folkemengd etter alder, kjønn, sivilstand og statsborgarskap, 4. kvartal 2012, www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde.

Folkemengd og kvartalsvise befolkningsendringar, 1. januar 2013, www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkendrkv

Fødte 2012, www.ssb.no/befolkning/statistikker/fodte

Døde 2012, www.ssb.no/befolkning/statistikker/dode

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre,
1. januar 2013, www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef

Eurostat:
Dataene er hentet fra Eurostats database, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Population on 1 January: Structure indicators (demo_pjanind)

Demographic balance and crude rates (demo_gind)

Life expectancy by age and sex (demo_mlexpec)

FN:
World Population Prospects, the 2010 Revision,
http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm

United Nations Department of Economic and Social Affairs: Wall chart on Population Ageing and Development 2012, www.un.org/esa/population/publications/2012PopAgeingDev_Chart/ 2012AgeingWallchart.html

Norden:
Danmarks statistik:
Fertilitet, www.dst.dk/da/Statistik/emner/foedsler-og-adoptioner/fertilitet.aspx

Hagstofa Islands:
Fæddir og dánir, www.hagstofa.is/Hagtolur/Mannfjoldi/Faeddir-og-danir

Statistics Finland:
http://www.stat.fi/til/synt/index_en.html

Statistiska centralbyrån:
Befolkning, http://www.scb.se/Pages/SubjectArea____1954.aspx
Arbeidsledighet, http://www.scb.se/Pages/PressRelease____352576.aspx